

rozvojem demokratické samosprávy. Hlavní slabinu samosprávy v Jugoslávii spatřoval v omezení jejího rozvoje pouze na nejnižší horizontální mikroúrovně. Další vývoj vyžaduje přejít k propracování vertikálních samosprávných vztahů v celospolečenském měřítku. Pokud o rozvoji socialistických diskusí se rozhoduje pouze shora, potud neexistuje možnost přeměny menšiny ve většinu. A. Hellerová pledovala pro integrační funkce kvalifikované byrokracie a technokracie a polemizovala s mýtem o destrukční úloze rozvoje moderní techniky. Podle M. Markoviče existuje v socialismu ještě mnoho činitelů dezintegrace a tím i podmínek byrokratizace. Je zde příliš mnoho profesionálních politiků, kteří jsou zainteresováni na svých materiálních privilegích a byrokratických rolích. Proti tomuto konzervatismu mohou účinně působit pouze nové kulturní návyky a demokratické postoje, vznikající v masách. Byrokracie ztotožňuje samosprávu s decentralizací a maloburžoazie se svobodným trhem. Byrokracie pak proti těmto „jednostrannostem“ údajně hájí zájmy lidu. Základním předpokladem úspěšného boje proti byrokratismu je rozbití těchto iluzí pomocí marxistické kritiky. R. Tucker hovořil o některých problémech organizace, vyvolaných přechodem od nacionálních měřítek k planetárním, a protiklady demokracie a oligarchie. G. Semerári tvrdil, že problém byrokracie v socialismu je hlavně problémem stranické byrokracie a systému jedné vládnoucí strany. Podle V. Sutliče k úspěšnému boji proti byrokracii potřebujeme třetí transcendentální revoluci samotného člověka. P. Vranický ve své přednášce *Stát a strana za socialismu* doporučoval proti nadvládě politiky, směřující k parciálním privilegiím, prosazovat dominanci široce pojaté sociální sféry, jež podmiňuje rozvoj totálního člověka, a proti abstraktní ideji existence více stran uplatňovat o maximalizaci demokracie nejprve ve straně. J. Fibich se ve svém příspěvku zabýval některými otázkami institucionálního odcizení a svobody člověka v organizačním vývoji socialismu. Upozornil na nepřesné používání a zaměňování pojmů objektivace, zvnějšnění, zvěcnění a odcizení a naznačil jejich použití při rozboru institucí a organizací socialismu. Dále poukázal na tragickou rozeklanost socialistické inteligence, která na jedné straně představuje jedinou možnou a účinnou alternativu sociální sílu schopnou integrovat společnost proti bezduchému formalismu byrokracie, avšak na druhé straně je sama rozdrána četnými partikularismy krajní specializace a konkurenčního elitismu. Potom ji může byrokracie snadno osedlat. Opravdu efektivní boj proti byrokracii není proto možný, aniž by existovalo a náležitě fungovalo spojení inteligence s masami. Dále je k němu zapotřebí rozvíjet interdisciplinární a humanitně integrační hnutí ve vlastních řadách inteligence.

5. Dělnické hnutí a samospráva

Tato problematika se velmi úzce prolínala s předcházející. Viditelné odlišnosti se zde

projevovaly při posuzování situace v kapitalismu a socialismu. Jugoslávce R. Supěka hovořil o ofenzivním reformismu v industriálních kapitalistických zemích, kde je tendence ekonomických infrastruktur k centralizaci vyvažována superstrukturálními tendencemi k participaci. Naproti tomu Švýcar A. Künzli poukazoval na to, že pokud je dělnické hnutí definováno třídním vědomím a revoluční aktivitou, takové hnutí dnes na Západě již téměř neexistuje. Ani idea samosprávy zde nemá dostatečnou přitažlivost, neboť dělníky více interesují dodatečné výdělky a zábava. O samosprávu se zde nejvíce zajímají studenti. Francouzský sociolog S. Mallet považuje technokratické struktury za nezbytný a rozhodující přechodný stupeň dalšího vývoje industriální společnosti, který je zplodinou koexistence soukromého a státního kapitalismu. Technokracie se nezbytně dostává do rozporu se soukromým kapitalismem a hledá spojení v určitých stránkách dělnického hnutí. Nemá-li toto hnutí podlehnout technokratické manipulaci a byrokratizaci, musí směřovat k alianci dělnické třídy s tvůrčí inteligencí. Dále potřebuje přejít od hájení pozic fyzicky pracujících k boji za prostor pro intelektuální aktivitu a samosprávu všech pracujících. Podle I. Babiče dělnická třída ztrácí důvěru ve vlastní organizace, pokud nemají možnost prosazovat její názory vůči stranické a státní hierarchii. K nápravě je nutné překonat rozpor mezi institucionalizací hnutí a potřebami humanistické seberealizace dělnické třídy prostřednictvím samosprávy. D. Sušnjić uvedl několik argumentů proti mytu osvoboditelské úlohy dělnické třídy v nových podmínkách: Jedna skupina nemůže osvobodit celou společnost. Ideologie historické změny byla do dělnické třídy vnesena inteligencí. Dělnická třída chce revoluční změnu, pokud nemá co ztratit než své okovy. Dělnické pracovní vztahy, pokud se rozšiřují na celou společnost, nahrávají „zvěcnění“.

Závěrem

Lze jen vyslovit souhlas se závěrem předsedy R. Supěka, že Korčulanská letní škola byla událostí evropského významu a přesvědčivou manifestací nové antiinstitucionální formy internacionálního styku a dorozumění mezi humanisty, inklinujícími k marxismu. K tomu lze dodat, že její předností bylo především otevírání zásadních otázek, odhalování vnitřních rozporů a diskuse o teoretických hypotézách, a nikoli snad předkládání již hotových řešení. I když místy ještě převažovaly disparátní monology nad koherentními dialogy a partikularismus nad integrací, její dosavadní dráha i perspektivy jsou nadějně a vzestupně a zaslouží si naší pozornosti, úvahy, sympatie i podpory.

Jindřich Fibich

Futurologický kongres v Oslu

V norském Oslu se sešel ve dnech 11.—16. září 1967 první mezinárodní kongres o výzkumu budoucnosti. Na rozdíl od některých jiných významných skupin a organizací

zabývajících se tzv. futurologickou problematikou („Futuribles“ vedení Bertrandem de Jouvenel ve Francii, obdobná instituce v Itálii, početné skupiny při amerických univerzitách, Evropská rada ve Štrasburku atd.) byli organizátoři kongresu inspirováni především myšlenkou, že světové *mirové hnutí* postrádá solidní věcnou základnu bez vštěraných perspektiv vývoje člověka a společnosti. Návrh na uspořádání kongresu byl také poprvé předložen (r. 1964 Robertem Jungkem) na konferenci Mezinárodní konfederace pro odzbrojení a mír ve Švédsku. Proto také mezi pořadatelé čteme vedle vídeňského Institut für Zukunftsfragen jméno norského International Peace Research Institute a zejména vlastní přípravou a organizací pověřeného sekretariátu, který vzešel z londýnské skupiny Mankind 2000, věnující se převážně mírovému úsilí.

Na kongresu bylo přítomno asi 70 účastníků a pozorovatelů z Kanady, západního Německa, Anglie, Itálie, Spojených států, Švédska, Izraele, Norska, Japonska, Francie, Holandska, Řecka, Rakouska a Dánska. Ze socialistických zemí prof. Marković, děkan filosofické fakulty v Bělehradě, dr. Strzelecki a dr. Siciński z polské Akademie věd, a z ČSSR kromě obou podepsaných, reprezentujících na kongresu mezioborový tým pro výzkum společenských a lidských souvislostí vědeckotechnické revoluce, také inž. Fanta, ředitel Výzkumného ústavu důlní ekonomiky v Mostě. Početně byly nejsilněji reprezentovány Spojené státy. Profesionálně skýtal kongres pestrý obraz, zastoupena byla ekonomie (včetně plánování, ekonomie zdrojů atd.), filosofie, sociologie, psychologie, psychiatrie, systémové inženýrství, kybernetika, politologie, elektronika, věda o vědě, ekistika, kulturologie, teorie informací, diplomacie, vědecká publicistika i čistá futurologie.

Na programu byly neformální diskuse o pěti hlavních tématech, k nimž referáty i koreferáty byly předem zozeslány (autoři měli pouze úvodní slovo a závěrečné slovo):

1. *Varianty mezinárodní budoucnosti* — hlavní referent dr. Galtung, ředitel norského Výzkumného ústavu míru;
2. *Materiální zdroje* — hlavní referent R. Meier, profesor plánování zdrojů z Michiganské university;
3. *Hmotný rozvoj* — hlavní referent D. Gabor, profesor londýnské Imperial College;
4. *Lidské souvislosti* — hlavní referent prof. Hacker, ředitel psychiatrické kliniky v Los Angeles;
5. *Cíle* — hlavní referent prof. Polak, holandský sociolog a filosof.

Nás tým předložil koreferát k tématu *Lidské souvislosti* (autoři Richta, Dubská, Levčík, Klein), který uvedl B. Levčík.

Rozsáhlost materiálu, stejně jako rozptýlenost referátů i diskusí vylučuje pokus o systematické shrnutí. Lze pouze poukázat k některým příznačným rysům pronášených myšlenek a celkové atmosféry tohoto zatím dosti ojedinělého shromáždění vědců zaměřených k budoucnosti lidské společnosti.

V celém jednání se neozvalo nic z toho, co se často spojuje s problematickým termínem „futuresologie“: předvídaní ryze vnějších podružných jevů, vztahů a institucí budoucího člověka, spojované často s literaturou science-fiction. Stejně málo tu zaznívaly humanistické výzvy, jakými se vyznačovalo např. *mirové hnutí* mezi dvěma světovými válkami. „Mír a rozvoj“ (Peace and Development) jako centrální „hesla“ kongresu byla pojímána věcně, jako kategorie možného a nutného vědeckého zkoumání.

I když celá řada referátů (prof. Meier, prof. Baade — ředitel bonnského výzkumného ústavu pro ekonomické problémy rozvojových zemí, prof. Gabor, prof. Steinbuch — ředitel Institutu pro zpracování informací v Karlsruhe, aj.) nepřekročila běžný způsob ekonomickotechnického myšlení ve víceméně lineárních extrapolacích, neudávaly v diskusích tyto myšlenkové tendence hlavní tón: naopak, pozoruhodné byly konfrontace vystoupení vynikajících odborníků, zejména ekonomů (Olaf Helmer z RAND Corporation, Hasan Ozbekhan — ředitel plánování System Development Corporation, Santa Monica, Menke-Gluckert — O.E.C.D. aj.), ale i některých techniků, kteří vesměs dospívají k poznání o nepřekročitelných mezích užze specializovaných společenských věd, o nemožnosti autonomních řešení velkých civilizačních problémů v rámci klasicky požímaných vědních oborů, zdůrazňují význam *normativního* přístupu proti ryze predikativnímu přístupu ke zkoumání budoucnosti, a tedy i otázku společenských a ekonomických cílů, nezbytnost *mezioborového* studia dlouhodobého vývoje, a co víc, *reintegrace* a *syntetizace* ve vědě (a zase nejen vědy samé, ale i vědy a politického rozhodování), vysokou aktuálností *axiologické* problematiky atp. Jestliže jsme v tomto sebereflexivním kladení otázek postrádali závažný hlas, pak to byl hlas filosofie, jmenovitě o ontologických a noetických mezích, který by byl patrně mohl dodat upřímnému úsilí kongresu více poučné hloubky.

Dosti jednoznačně vyzněla na kongresu tendence k pojmání problémů budoucnosti jako úkolů *celosvětových*, a to jak například pokud běží o vztahy Východ—Západ, Sever—Jih („třetí svět“), tak i o nutnost plánování ve světovém měřítku (zajímavý je v tomto směru např. předložený referát prof. Tinbergen a, vycházející explicitně ze sovětských zkušeností).

Z mnohých referátů a diskusí, formálních i osobních, bylo patrné rostoucí vědomí spletitých *souvislostí* v moderní civilizaci a potřeby jejich dešifrování, stejně jako vědomí dynamičnosti civilizační základny jako podstatného atributu budoucnosti (prof. Hirsch z Kalifornské university upozornil např. na převratný význam tohoto rysu pro oblast vzdělání). Zdůrazňovala se nutnost a důležitost tvořivé imaginace, hry, spontaneity vůbec (garantované v moderní civilizaci jen racionálními prostředky).

Ve věcných a otevřených diskusích, které sloužily na prvním místě jakési inventarizaci názorů, byly projednány i otázky předmětu